

Verslag over de conclusies van de werkgroep "Buste van Roger Nols"

(13 oktober - 6 december 2022)

1. Inleiding

Op 5 september 2017 publiceerde de MRAX een open brief aan de Schaarbeekse autoriteiten met het verzoek de buste van Roger Nols die zich in de hal van het gemeentehuis bevindt, te verwijderen. Na deze oproep heeft het College eerst het Brussels Studies Institute (BSI) de opdracht gegeven een wetenschappelijke studie uit te voeren om het optreden van Roger Nols in zijn historische context te plaatsen. De resultaten van dit onderzoek zijn op 1 mei 2022 gepubliceerd in het wetenschappelijke elektronische tijdschrift *Brussels Studies*. Het drietalige artikel "[Roger Nols: Roger Nols : een \(on\)aantstbare burgemeester?](#)" is ondertekend door de professoren Serge Jaumain (ULB) en Joost Vaesen (VUB).

De gemeente Schaarbeek vroeg het BSI vervolgens om de resultaten van dit onderzoek voor te stellen op een vrij toegankelijke conferentie voor het grote publiek op 5 september 2022, en vervolgens een werkgroep te leiden met als doel "een (of meer) gezamenlijk(e) voorstel(len) te formuleren aan de gemeenteraad van 21 december 2022, die zal beslissen over de interventie met betrekking tot de buste van Roger Nols in het gemeentehuis van Schaarbeek".

De conferentie van 5 september werd gevolgd door een debat met het publiek en de aankondiging van de oprichting van de werkgroep "Buste Roger Nols", waarvoor geïnteresseerde Schaarbeekse burgers zich kandidaat konden stellen. Bij loting, werden er twee geselecteerd.

2. Organisatie van de eerste bijeenkomsten van de WG "Buste Roger Nols".

De werkgroep kwam drie keer bijeen van 18 tot 20 uur in het gemeentehuis van Schaarbeek: op 13 oktober, 21 november en 6 december.

Het BSI, met zijn expertise op het vlak van de betwisting van symbolen in de publieke ruimte, stelde een specifieke methodologie voor die de gedachtewisselingen mogelijk maakte in een respectvol kader dat gedetailleerde argumentatie bevorderde.

In de loop van haar onderzoek identificeerde het BSI zes strategieën die algemeen worden toegepast wanneer men geconfronteerd wordt met een betwist symbool, gaande van de status quo tot de verwijdering van het voorwerp. Deze zes strategieën werden in de werkgroep gepresenteerd en besproken op een manier die elk lid in staat stelde vrijelijk de verschillende argumenten voor en tegen elke strategie naar voren te brengen.

Aan het eind van de eerste uitwisselingen bleek dat geen enkele strategie aan alle verwachtingen van de werkgroep voldeed, maar dat het mogelijk was om door een combinatie van verschillende strategieën meer aan te sluiten bij de gewenste aanpak.

Tijdens de eerste besprekingen konden de leden van de werkgroep vijf overkoepelende doelstellingen vaststellen:

Met betrekking tot het verleden:

1. Informeren: het geweld en de wonden uit het verleden moeten worden erkend en er moet (momenteel onbestaande of onvolledige) informatie worden verstrekt over Roger Nols en zijn tijdperk.

2. Stoppen met verheerlijken: we moeten ons niet alleen richten op de persoon van Roger Nols, maar ook de kwesties die hij symboliseert en de politieke context onderzoeken (de toespraken van andere partijen en de standpunten van andere gemeente besturen in die tijd).

Met betrekking tot het heden:

3. Differentiëren: de communicatiemiddelen moeten worden aangepast om verschillende doelgroepen aan te spreken, zoals scholieren, mensen die gewoon in de hal voorbijlopen, mensen die van thuis de politieke debatten volgen, jongeren, ouderen, enz.

Met betrekking tot de toekomst:

4. Bewustmaken: er is behoefte aan bewustmaking van alle vormen van discriminatie, vooral van racistische houdingen, vergezeld van veel voorlichting.
5. In dialoog treden: er moet voor gezorgd worden dat het debat wordt opengesteld, dat de reflectie wordt voortgezet en dat burgers worden samengebracht over de bovengenoemde kwesties, zonder dat er daarom koste wat kost naar een consensus moet worden gestreefd. Iedereen moet zich gehoord en gerespecteerd voelen.

Op basis van de argumenten die tijdens het debat over de verschillende strategieën naar voren zijn gebracht en rekening houdend met deze vijf doelstellingen, werden vervolgens vier scenario's opgesteld en ter verdere overweging aan de leden van de werkgroep voorgelegd:

1. Scenario 1: Alle bustes van de burgemeesters worden uit de hal verwijderd. In de hal worden kunstwerken aangebracht die waarden vertegenwoordigen die de burgers van de gemeente dierbaar zijn.
2. Scenario 2: Alleen de buste van Roger Nols wordt verwijderd, maar de sokkel blijft staan en wordt gebruikt als drager voor een nieuw kunstwerk.
3. Scenario 3: De buste van Roger Nols blijft op de sokkel staan, maar wordt omgedraaid.
4. Scenario 4: De buste van Roger Nols blijft op zijn sokkel zoals hij is, en wordt gebruikt om een dialoog tot stand te brengen tussen het verleden, het heden en de toekomst.

Bij de bespreking van deze vier scenario's werden vervolgens de mogelijke **problemen** ervan en de noodzakelijke **voorwaarden** voor de uitvoering ervan in kaart gebracht.

De deelnemers kwamen tot de conclusie dat scenario 1 (de verwijdering van alle bustes) problematisch was omdat het de wil om de daden van Roger Nols aan te vechten onzichtbaar maakt. De uitdaging wordt in dat geval "overstemd", want alle burgemeesters ondergaan hetzelfde lot. Scenario 4 bleek voor veel leden ook problematisch, omdat het de status quo symboliseert en geen voldoende krachtig antwoord biedt op de uitdaging van de buste van Roger Nols, die aan de basis lag van deze werkgroep. Indien het resultaat van de besprekingen zou leiden tot het onzichtbaar maken van het protest of tot een bepaalde status quo (gesymboliseerd door de scenario's 1 en 4), zou het fundamentele en primaire doel van de opdracht van de werkgroep niet volledig worden bereikt.

Ook de scenario's 2 (verwijdering van de buste van Nols alleen) en 3 (omkeren van de buste) kregen kritiek. De verdwijning van de buste of de eenvoudige omkering ervan zou verkeerd begrepen kunnen worden en zou de gemeente een didactische basis ontnemen om een kritische evaluatie op het beleid van Roger Nols op te bouwen. Er werd ook gewezen op het risico van frustratie als het borstbeeld van de man die bijna twee decennia burgemeester was gewoon zou worden verwijderd. Om oplossingen en antwoorden voor deze problemen te vinden, heeft de werkgroep een scenario 5 bedacht waarin de sterke punten van de scenario's 2 en 3 worden gecombineerd.

3. Scenario voorgesteld door de werkgroep aan de gemeenteraad

Aan het einde van de besprekingen kwamen alle leden van de WG die aan de derde zitting deelnamen, overeen de Gemeenteraad een nieuw scenario voor te stellen: **de buste van Roger Nols omgedraaid**

op zijn sokkel zetten en er een tweede sokkel voor plaatsen met een kunstwerk dat verband houdt met een thema dat door de gemeente Schaarbeek bepaald wordt.

Tevens wordt voorgesteld **dit nieuwe instrument te gebruiken voor educatieve doeleinden door andere acties** voor te bereiden om de herinnering aan de wonden van het verleden levend te houden en het grote publiek ervan bewust te maken dat de strijd tegen racisme en discriminatie een dagelijkse strijd blijft.

Opmerkingen:

De nieuwe precieze technische indeling van de buste en het kunstwerk moeten nog verder geanalyseerd worden, maar om geen tijd te verliezen wordt voorgesteld de Roger Nols-buste snel om te draaien uit te voeren tijdens een klein publiek evenement waarbij het door de WG verrichte werk en de verdere acties in voorbereiding (nieuwe basis, organisatie van een wedstrijd voor de keuze van het kunstwerk, educatieve activiteiten, enz.) voorgesteld worden.

4. Rechtvaardiging van het gekozen scenario

De buste van een burgemeester die bijna twee decennia in functie was, blijft als object van erfgoedwaarde in de hal staan. Het object blijft toegankelijk voor het publiek en wordt niet "beschadigd" maar duidelijk "aangevochten".

Het nieuwe kunstwerk zal hierop "reageren" door de waarden te belichamen die de gemeente vandaag wil uitdragen als tegenhanger van het beleid onder leiding van Roger Nols (democratie, inclusiviteit, bestrijding van racisme en alle vormen van discriminatie, burgerschap, meertaligheid, enz.).

De leden van de werkgroep stellen dat dankzij dit nieuwe instrument de voormalige burgemeester en het hedendaagse kunstwerk rug aan rug zullen staan, maar dat het laatste, dat de huidige waarden van de gemeente uitdraagt, naar het publiek zal kijken, terwijl Roger Nols symbolisch tegenover een van de muren zal staan die hij tussen de inwoners van Schaarbeek probeerde te bouwen. De gemeente Schaarbeek geeft hiermee ook symbolisch aan dat ze het beleid van de voormalige burgemeester de rug wil toekeren, zonder het verleden te negeren.

5. Andere aanvullende acties die tijdens de besprekingen werden voorgesteld

De werkgroep vond dat dit scenario op een dynamische manier moet worden geïnterpreteerd, zodat de bezinnings- en bewustmakingsactiviteiten kunnen worden voortgezet.

Zo zou de gemeente **om de drie jaar een thema kunnen vaststellen**, in het kader waarvan dan een nieuw kunstwerk kan worden gecreëerd door een Schaarbeekse kunstenaar, een kunstenaarscollectief, een student van een plaatselijke kunstschool, enz. **Een QR-code** zou op de artistieke sokkel kunnen worden geplaatst en verwijzen naar de wetenschappelijke studie van het BSI, maar ook naar een reeks getuigenissen van mensen die onder het Nols-mandaat hebben geleefd, interviews met deskundigen, huidige activisten, enz. Deze getuigenissen zouden het mogelijk maken tegemoet te komen aan de wensen van verscheidene leden van de werkgroep die benadrukten dat het nieuwe mechanisme moet worden gebruikt om de herinnering aan de wonden uit het verleden levend te houden en tegelijkertijd het grote publiek ervan bewust te maken dat de strijd tegen racisme en discriminatie een dagelijkse strijd blijft.

Om dezelfde redenen zou **een wetenschappelijke studie (maar gericht op het grote publiek) over Brussel in de jaren zeventig en tachtig** kunnen worden uitgevoerd om de geschiedenis van immigratie en racisme (de eerste antiracismewet van 1981), de debatten rond het stemrecht voor buitenlanders,

de taaldiscriminatie, maar ook de ontwikkeling van verenigingen in Schaarbeek die voortkwamen uit de betwisting van het beleid van Nols, historisch te duiden.

Met het oog op de historische consistentie benadrukten de deelnemers ook de noodzaak om onder de buste van elke burgemeester **een korte biografie toe te voegen door middel van een QR-code**. De twee burgemeesters sinds Eugène Dailly die geen borstbeeld in de hal hebben (Guillaume Kennis en Ernest Laude) zouden ook zo'n biografie moeten hebben. Deze teksten zouden kunnen worden gepubliceerd op de gemeentelijke website en gebruikt in de rondleidingen die de erfgoeddienst van Schaarbeek organiseert.

Aan de diensten van het gemeentebestuur (en aan verschillende verenigingen) zou gevraagd kunnen worden om een reeks acties uit te voeren in het kader van een doordacht begeleidingssysteem (rondleidingen, enz.) voor deze nieuwe presentatie van het borstbeeld. Ook is het wenselijk het "historisch redeneren" van de jonge Schaarbekenaren over de in de jaren zeventig en tachtig geconstateerde mistoestanden aan te moedigen via **een reeks educatieve acties in samenwerking met de scholen** van Schaarbeek. We denken dan bijvoorbeeld aan bewustmakingsworkshops over racisme en discriminatie, of aan didactische instrumenten om onderwijsprojecten rond de buste van Roger Nols (bijvoorbeeld in het kader van de cursus filosofie en burgerschap, of geschiedenis).

Met het oog op de ontwikkeling van een structureel steunprogramma, zou tot slot **een werkgroep** met diverse actoren (verenigingen, scholen, nieuwkomers, gemeenteraadsleden, historici, enz) nagaan hoe de buste van Roger Nols het best kan worden gebruikt om verschillende bewustmakingsactiviteiten voor te stellen.

Verslag geschreven door:

Iadine Degryse (BSI)

Serge Jaumain (ULB)

Joost Vaesen (VUB)
